

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Випуск 10

*Матеріали ІХ Всеукраїнської
науково-практичної конференції
“Становлення та розвиток української державності:
актуальні проблеми державного та регіонального управління
на сучасному етапі розвитку суспільства”,
м. Київ, МАУП, 14 листопада 2013 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2014

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 1 від 29.01.14)*

Редакційна колегія:

А. М. Подоляка (голова), д-р юрид. наук, проф.;
А. А. Ізнатченко (заступник голови), канд. техн. наук;
М. Ф. Головатий, д-р політ. наук, проф.;
І. П. Бідзюра, д-р політ. наук, проф.;
Ф. М. Медвідь, канд. філос. наук, проф.
О. В. Куроченко, д-р екон. наук, проф.;
А. С. Лисецький, д-р екон. наук, проф.;
І. П. Розпутенко, д-р наук держ. упр., проф.;
Г. П. Ситник, д-р наук держ. упр., проф.;
Ю. П. Сурмін, д-р соціальних наук, проф.;
В. В. Утвенко, канд. іст. наук, доц.;
Н. М. Чернуха, д-р пед. наук, проф;
М. В. Чечетов, д-р наук держ. упр., проф.;
Н. П. Ярош, д-р наук держ. упр.

Видання здійснене в рамках проекту
“Наукові праці МАУП”

Становлення і розвиток української державності : [зб. наук. пр.] /
МАУП. — К.: ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2008 —

С76 Вип. 10: Матеріали ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. “Становлення та розвиток української державності: актуальні проблеми державного та регіонального управління на сучасному етапі розвитку суспільства”, м. Київ, 14 листоп. 2013 р. / редкол.: А. М. Подоляка (голова) [та ін.]. — 2014. — 414 с. : іл. — Бібліогр. у кінці ст.

У пропонованому збірнику подано статті учасників науково-практичної конференції, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — становленню України як держави. Розглядається формування державності в Україні у різні періоди історії та в різних аспектах.

Для науковців і державних службовців, політиків і політологів, викладачів і студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави і суспільства.

ББК 63.3(4УКР)я43+67.9(4УКР)301я43

ЗМІСТ

Баєва О. В. Державне управління реформуванням первинної медико-санітарної допомоги в Україні	7	Иванова В. В., Кошелькова Л. О., Лукашова Т. С., Скабичевская Н. С. Экономический потенциал Украины	61
Корсак К. В., Корсак Ю. К. Про усунення загроз від глобальної міграції	16	Иванова В. В., Помазан Е. В. Оценка инвестиционной привлекательности регионов Украины	65
Калашнікова Л. Є., Лисак Х. Є., Рильцев Є. В. Інформаційна складова в процесі творення і розбудови держави	18	Корнієнко М. В. Місце ОВС в системі забезпечення економічної безпеки	69
Лисецький А. С. Дослідження розвитку аграрного ринку	23	Підпалій В. Л. Актуальні проблеми застосування Кримінального процесуального кодексу України	72
Чернявський А. Д., Середюк К. В. Втрати потенціалу транспортної галузі України: негативний досвід та перспективи виправлення ситуації	31	Погорєлова І. С. Актуальні проблеми місцевого самоврядування в Україні	78
Білоус А. О. Зовнішня політика як фактор розвитку системи міжнародної співпраці (історично-правові аспекти)	37	Радзімовська С. Ф. Державне управління — міжнародний досвід діяльності урядів різних країн	83
Благініна С. В. Щодо реалізації системного підходу до подальшого вдосконалення особистісного та професійного становлення студента в контексті нової концепції розвитку педагогічної освіти	44	Радзімовська С. Ф., Ткаченко Н. І. Соціальний захист населення — один із сегментів діяльності Печерської у місті Києві районної державної адміністрації	89
Боєва Т. І. Державотворчі цінності українців у світі вчення Г. Сковороди	46	Соколовська К. М. Відродження козацьких клейнодів та національної символіки в процесі розбудови української державності	98
Гайдукевич Г. А. К розвитку ситуації в Україні и конституционному процессу в переходном обществе	49	Столярова Т. О. Теоретико-методологічні аспекти комп'ютерного моніторингу макропоказників соціально-економічних процесів в умовах інформаційного суспільства	106
Иванова В. В., Ерофеева К. В., Пономарева К. Ю. Основы государственной научно-технической политики	57		

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Становлення і розвиток української державності, вип. 10, с. 72–77

З прийняттям Кримінального процесуального кодексу України введено нову процедуру притягнення особи до кримінальної відповідальності. Зміни стосуються діяльності правоохоронних органів і судів, і повинні змінити їх дії по розслідуванню і судовому розгляду. Ці зміни і процеси мають прогресивну мету, створюючи більш якісний підхід до забезпечення прав людини. Важливими вдосконаленнями правової системи стали розгляд кримінальних проваджень на підставі угод про примирення і визнання вини, а також введення в кримінальний процес такої процесуальної фігури, як слідчий суддя. За час дії Кодексу судами вже розглянуто понад 17000 таких кримінальних проваджень, а слідчими судьями понад 280 тис. клопотань і скарг по забезпеченню прав і свобод громадян під час досудового розслідування.

З вступом у силу Кримінального процесуального кодексу (КПК) минуло небагато часу, щоб його переваги стали очевидними, однак факти свідчать, що кримінально-правова система України практично повністю змінилась навіть за цей рік. Ключовими залишаються питання: кому

стало легше за нової системи? Які норми УПК вплинули на пересічного громадянина? Що потрібно зробити для дійової реформи кримінальної юстиції?

Безумовно, важливим є посилення гарантій здійснення підприємницької діяльності в Україні. Новий КПК став на захист підприємців. За час дії Кодексу за поданнями податкових органів під вартою не має ні одного громадянина. Але за час тривалих років практики тиску на бізнес з боку правоохоронної системи такі заходи по розслідуванню злочинів у галузі господарювання і оподаткування із здійсненням нових процесуальних дій і судових рішень стали необхідністю. Введення нового КПК і посилення судового контролю за проведенням слідчих і процесуальних дій є важливим політичним і законодавчим кроком.

Завданнями кримінального провадження є забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду. Відповідно до змісту ст. 2 КПК вбачається, що захист особи врівноважений із захистом суспільства і держави від кримінальних правопорушень, а також охорона прав, свобод та законних

інтересів учасників кримінального провадження.

Чинний КПК носить змагальний характер, на відміну від попереднього КПК, який, по суті, належав до інквізиційного, в якому особа була не суб'єктом, а об'єктом досудового і судового слідства.

У зв'язку з цим підвищується значення та завдання суду щодо контролю за дотриманням прав і свобод сторін кримінального провадження під час досудового розслідування, процесуальний статус слідчого судді, покликаного здійснювати весь обсяг таких функцій. Важлива роль слідчого судді полягає у здійсненні заходів забезпечення кримінального провадження, що є принципово новим для національного кримінального судочинства і виключною компетенцією суду, відповідає європейським стандартам у галузі прав людини.

Роль слідчого судді, як процесуальної фігури, у забезпеченні доказування стала ключовою на стадії досудового розслідування. Практика слідчих суддів визначила існування проблемних питань, наявність різних застосувань однакових процесуальних норм, їх різне тлумачення.

Особливої уваги, на нашу думку, заслуговують “заходи забезпечення кримінального провадження”, які є принципово новими для національного кримінального судочинства, і комплексний аналіз судової діяльності слідчих суддів, їх діяльності у здійсненні функції судового контролю. Аналіз практики вжиття заходів забезпечення кримінального провадження слідчими суддями районних судів міста Києва свідчить про розгляд понад 25800 клопотань, з

яких: виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід — 286 клопотань; накладення грошового стягнення — 10; тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом — 4; відсторонення від посади — 82; тимчасовий доступ до речей та документів — 19283; арешт майна — 712; затримання особи — 244; особисте зобов'язання — 1104; особиста порука — 17; застава — 155; домашній арешт — 397; тримання під вартою — 1693.

Із наведених даних найпоширенішими є актуальні питання тимчасового доступу до речей і документів як вид забезпечення кримінального провадження. Ці заходи застосовуються з метою досягнення дієвості цього провадження. Заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються на підставі ухвали слідчого судді або суду, за винятком випадків, передбачених КПК. Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 131 КПК України тимчасовий доступ до речей і документів є заходом забезпечення кримінального провадження із значними обмеженнями.

Це може бути обумовлено тим, що речі та документи мають доказове і матеріально-фіксоване значення у кримінальному провадженні, а отже, отримання доступу до них є необхідним як з метою встановлення об'єктивних обставин у кримінальному провадженні та винних осіб у скоєнні кримінального правопорушення, так і для їх долучення до матеріалів кримінального провадження як доказів.

Відповідно до вимог ст. 160 КПК лише сторони кримінального провадження мають право звернутися до слідчого судді, суду із клопотанням

про тимчасовий доступ до речей і документів.

Залежно від різновиду інформації, до якої надається доступ, та суб'єкта володільця такої інформації можливо виокремити такі види підкатегорії клопотань тимчасового доступу:

- до конфіденційної інформації, у тому числі яка становить комерційну таємницю, а також персональні дані про особу, особисте листування чи записи особистого характеру, і знаходиться у володінні безпосередньо приватних осіб та суб'єктів господарювання фізичних осіб-підприємців, юридичних осіб;

- до інформації, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій про зв'язок абонента тощо;

- доступ до інформації, що становить банківську таємницю і знаходиться у володінні банківських установ;

- доступ до конфіденційної інформації, у тому числі, яка становить комерційну таємницю, а також персональні дані про особу, і знаходиться у володінні місцевих органів влади та самоврядування;

- доступ до інформації персональних даних, яка перебуває у володінні державних органів: податкових органів, митних органів, суду та судових органів, органів статистики, БТІ;

- до особистого листування, яке знаходиться у володінні установи зв'язку;

- до відомостей, що можуть становити нотаріальну таємницю і знаходяться у володінні нотаріусів;

- доступ до відомостей, що можуть становити лікарську таємницю і які знаходяться у володінні медичних установ.

Аналіз практики дає можливість визначити певні особливості розгляду таких клопотань обвинувачення, крім, у переважній більшості, невідповідностей поданих клопотань вимогам ст. 160 КПК, що перешкоджає їх розгляду, наявність певних проблем, спірних та неврегульованих, на наш погляд, окремих питань, що виникали при розгляді клопотань про надання тимчасового доступу до речей та документів:

- визначене ст. 3 основних термінів Кодексу, процесуальне місце потерпілого має неоднозначні тлумачення. Так, п. 19 ч. 1 визначає потерпілого, його представника та законного представника з боку обвинувачення, як сторону кримінального провадження, п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК теж з боку обвинувачення, але як учасника кримінального провадження, а п. 26 ч. 1 ст. 3 КПК визначає потерпілого, його представника та законного представника учасником судового провадження, і виходячи із змісту п. 26 ч. 1 ст. 3 КПК потерпілий вже не належить до сторін кримінального провадження. Як вбачається зі ст. 55–59 параграфу 4 Кодексу, якими визначається процесуальний статус і процесуальні права потерпілого, потерпілий є самостійним учасником кримінального і судового провадження, а не стороною кримінального провадження, що може створювати певні процесуальні труднощі при розгляді питань, пов'язаних з тимчасовим доступом до речей і документів;

- чинним КПК не передбачений процесуальний статус юридичної особи як учасника кримінального провадження, тому є певні проблеми

представництва інтересів юридичної особи в суді, а також доцільно зазначати коло процесуальних прав, виходячи зі змісту КПК та повноважень, які надаються кримінальним процесуальним законом юридичній особі;

- розгляд клопотань про надання тимчасового доступу до документів, зокрема реєстраційних справ юридичних осіб, які зберігаються в Управліннях з питань державної реєстрації юридичних і фізичних осіб підприємців виконавчих комітетів міських рад, свідчить про тенденцію не зазначення можливості оскарження таких ухвал тими особами, документи яких вилучено, і таке вилучення фактично перешкоджає здійсненню господарської діяльності. Зазначене, на думку авторів, суперечить положенням ст. 309 КПК України, а також перешкоджає суб'єктам господарської діяльності виконувати завдання, передбачені їх установчими документами, та суттєво звужує їх право на доступ до правосуддя, і необхідність обов'язкового зазначення строків та порядку оскарження ухвал, якими надається тимчасовий доступ до речей та документів з подальшою можливістю вилучення оригіналів документів, вилучення яких перешкоджає здійсненню господарської діяльності відповідними суб'єктами;

- виконання ухвали слідчого судді про дозвіл на тимчасовий доступ до речей і документів лише один раз, щоб така ухвала не є таким собі місячним абонементом, за яким сторона процесу не приходила в приміщення іншої сторони щодня з групами "підтримки", також з різними фахівцями, консультантами. Також непоодинокими є випадки звернення

органу досудового розслідування з ідентичними клопотаннями про надання тимчасового доступу до речей та документів за наявності ухвали слідчого судді про відмову в задоволенні аналогічного за змістом клопотання. При цьому, звертаючись повторно з ідентичними клопотаннями, орган досудового розслідування не наводить інших підстав та доводів на обґрунтування звернення з клопотанням, не вказуючи, що клопотання подається повторно, що наводить авторів узагальнення на думку з приводу наявності формального підходу органами досудового розслідування до внесення такого роду клопотань, а також зловживання правом такого внесення;

- положенням п. 3 ч. 2 ст. 41 КПК визначено, що слідчий вправі доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам. Співробітники оперативних підрозділів не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися до слідчого судді чи прокурора, однак на практиці такі звернення мають місце, оскільки п. 4 ч. 1 ст. 8 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" оперативним підрозділам, крім іншого, надається право з дозволу слідчого судді в порядку, встановленому КПК, витребовувати документи та дані, що характеризують спосіб життя окремих осіб, підозрюваних у підготовці або вчиненні злочину. Беручи до уваги, що одним з механізмів витребовування документів і даних, передбачених КПК, є процедура тимчасового доступу до речей та

документів, передбачена гл. 15 КПК, із зазначеної норми вбачається, що оперативні підрозділи мають право звертатися до слідчих суддів першої інстанції із клопотанням про тимчасовий доступ до таких документів згідно із правилами, встановленими ст. 159–166 КПК, з урахуванням специфіки суб'єктів оперативно-розшукової діяльності та мети її здійснення, однак у чинному КПК це право не передбачено, тому інколи є незрозумілим, чи вправі суд розглянути зазначене клопотання, подане оперативно-розшуковим підрозділом;

- процедура виконання тимчасового доступу до речей і документів, або їх вилучення відповідно до ст. 131, 165 КПК не передбачає складання протоколу, а в разі вилучення речей і документів залишити володільцю опис вилучених речей і документів, хоча ст. 167, ч. 1, 2 ст. 168 КПК, якими передбачені підстави і порядок тимчасового вилучення майна (речей, документів тощо), зобов'язує складання відповідного протоколу. Вилучення, схоронність, використання, припинення вилучення речей і документів, на наш погляд, потребують відповідного документування. Це має певне значення для набуття доказової сили отриманих таким чином доказів;

- розширення обсягу прав слідчого на отримання доступу до інформації. На сьогодні КПК України надає право звертатися з клопотаннями про отримання доступу до речей і документів, а не до інформації. Тому необхідно внести ясність у питання компетентності надання слідчими суддями судів першої інстанції доступу до персональних даних та ін-

формації, що міститься на особистих сторінках громадян у так званих “соціальних мережах” (vk.com, facebook.com, plus.google.com, тощо), а також в електронних поштових скриньках (gmail.com, yandex.ua тощо);

- згідно зі ст. 9 Закону України “Про телекомунікації” охорона таємниці телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються технічними засобами телекомунікацій, та інформаційна безпека телекомунікаційних мереж гарантуються Конституцією та законами України. На сьогодні слідчий суддя надаючи при розгляді клопотань органу досудового слідства дозвіл про тимчасовий доступ до персональних комп'ютерів осіб (не важливо чи як до речі, чи як до документа в розумінні Закону України “Про інформацію” та ст. 99 КПК України), в межах своїх повноважень, має певні труднощі між відрізненням тимчасового доступу до персональних комп'ютерів чи санкціонуванням проведення негласної слідчої (розшукової) дії, оскільки це може дати слідчому можливість втрутитися у приватне спілкування, здійснити зняття ним з цього комп'ютера засобами телекомунікаційних мереж (доступ до Інтернету) інформації, доступ до якої обмежено її власником, володільцем або утримувачем і пов'язаний з подоланням системи логічного захисту, про зміст повідомлень з серверів (матеріальних носіїв) інтернет-ресурсів, доступу до яких слідчий суддя йому фактично не надавав, оскільки сам “документ” (сервер, на якому зберігається інформація, доступ до якої начебто надано) знаходиться за межами України.

Із судової практики можна навести приклад, коли слідчий звертався до суду з клопотанням про доступ не до документів чи речей, а прямо просив надати доступ до “особистої інформації”, що міститься на комп’ютері, обґрунтовуючи це тим, що зазначена інформація як така, що стосується приватного життя особи, може мати відношення до встановлення мотивів вчинення самогубства. На нашу думку, слідчий суддя районного суду не має повноважень задовольняти таке клопотання, а повинен роз’яснити слідчому про право

звернення з ним в порядку ст. 247, 248 КПК України, адже необхідна слідству інформація знаходиться не на комп’ютері (вбудованому в нього носії інформації), а на серверах правовласників соціальних мереж.

Безумовно, існують проблемні питання, різні застосування однакових процесуальних норм, їх різне тлумачення. Сподіваємось, за умови дотримання принципів змагальності і рівності сторін кримінального провадження при розгляді слідчим суддею клопотань сторони обвинувачення, з перебігом часу вони будуть вирішені.